

TAKDİM

İslâmî ilimler alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin hem bu alandaki akademisyenler ve araştırmacılar hem de alana yeni girmek isteyen yüksek lisans ve doktora öğrencileri tarafından bilinmesinin ne derece önemli olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu, bir taraftan yapılan çalışmaların tekrarlanmaması için gerekli olmakta, diğer taraftan da alana ilgi duyanların yeni çalışmalara ulaşmalarını kolaylaştırmaktadır. Bunu sağlama düşüncesiyle TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nde bir "Tezler Veri Tabanı" oluşturulduğu ve bu veri tabanında şimdiye kadar 287.000 tezin bibliyografik künyesinin toplandığı bilinmektedir.

2008 yılında İSAM tarafından yayımlanan *İlâhiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu*'nun I. cildi 1953-2000 yıllarını, II. cildi ise 2001-2007 yıllarını kapsamaktaydı. Daha sonra 2012'de bahsi geçen ciltler birleştirilerek ve 2008-2010 yıllarında tamamlanmış olan tezler de ilâve edilerek 1953-2010 yılları tek bir cilt halinde araştırmacıların istifadesine sunuldu. Bu ciltte 9775 tez künyesi yer almaktaydı.

Bu katalog çalışmalarını tamamlayıcı bir proje de İSAM internet sayfasında araştırmacıların kullanımına açılan, 1953-2016 yılları arasında tamamlanan ve devam eden İlâhiyat tezleriyle ilgili veri tabanımızdır. Böylece bu alanda çalışmak isteyenler, tamamlanan ve devam eden tez çalışmalarından da haberdar olmaktadır. İSAM tamamlanmış tezlerin belirli bir kısmının yayımlanması konusuna da el atmış ve bazı tezler İSAM Yayınları arasında neşredilmiştir.

Bu katalogun hazırlanmasında başta İlâhiyat fakültelerimizin dekanları, bölüm başkanları ve anabilim dallarının değerli öğretim üyelerinin büyük gayretleri ve yardımları oldu. İlâhiyat fakültelerimizin

kütüphanecileri ile bölüm sekreterleri ve sosyal bilimler enstitülerimizin görevlileri ellerinden geldiğince katkıda bulunmaya çalıştılar.

Merkezimiz bünyesinde katalogun hazırlanmasına, başta Prof. Dr. İsmail E. Erünsal olmak üzere Mustafa Birol Ülker ve Esra Karayel Muhacir emek vermişlerdir. Hepsine İslâm Araştırmaları Merkezi adına en samimi şükranlarımı sunarım. Bu çalışma ile kendi alanında önemli bir boşluğu doldurduğumuza ve ilmi çalışmalara katkı sağladığımıza inanıyor, yeni projelerle huzurunuzda çıkmayı ümit ediyoruz.

Prof. Dr. Raşit KÜÇÜK

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Başkanı

ÖNSÖZ

Bugün ülkemizde araştırmacıların karşılaştığı en önemli problemlerden biri Türk üniversitelerinde yapılan doktora tezlerinin bibliyografik kontrolünün yeterince sağlanmamış olmasıdır. Bilindiği gibi bir araştırmacı için en önemli şey çalıştığı sahaya hâkimiyettir. Ancak sahasında yapılan çalışmaları bütünüyle görebilen bir araştırmacı çalıştığı bilim dalına orijinal bir katkıda bulunabilir. Çalışma yapılacak konuda o ana kadar yapılan çalışmaları tespit edemeyen bir araştırmacı daha önce yapılanları tekrardan kaçınamayacağı gibi ortaya orijinal denebilecek bir ürün de koyamaz.¹ Eğer konumuzla ilgili çalışmaları tespit edip de gözden geçirirsek bu çalışmaların araştırdığımız konuyu ne derecede aydınlattıklarını, hangi problemlere çözüm getirdiklerini, hangi noktaları karanlıkta bıraktıklarını görüp araştırmamıza o yönde bir istikamet veririz. Daha evvel işlenen konuları, hiçbir yenilik getirmeden ele almak emek, zaman ve kaynak israfı olacaktır.

Bu yüzden tez hazırlayan bir araştırmacı için konusunda yapılan tezlerin tespiti çok önemlidir. Zira doktora tezleri ele aldıkları konuları en iyi şekilde ortaya koyan ilmi çalışmalardır. Eğer konumuzla ilgili yapılan doktora tezlerine ulaşamazsak sahamıza yapacağımız katkı sınırlı olur. Çünkü ilmi araştırma bir bayrak yarışıdır. Araştırma yaptığımız konuda bayrağı bir noktadan alır ilerideki bir noktaya götürürüz ve böylece ilmi çalışmalara belirli bir katkıda bulunmuş oluruz. Bu yüzden başlangıç noktasının tespiti büyük bir önem taşır. Önceki çalışmaları tespit edemezsek muhtemelen aynı çalışmayı tekrar ederek vakit israfına sebep olur ve yaptığımız katkıyı da daha önce yapılanları bilmediğimiz için ortaya koyamadığımızdan, başarısız oluruz.²

.....

1 Donald Davinson, *Bibliographic Control*, London: Bingley, 1981, s. 101.

2 Hatice Aynur'un hazırladığı eski Türk edebiyatıyla ilgili bibliyografik çalışmada

Geçmişte üniversite sayısının azlığından dolayı bu problem meslektaşların bir şekilde sağladıkları temaslar neticesinde bir dereceye kadar çözülebilmekteydi.³ Ancak günümüzde devlet ve vakıf üniversitelerinin sayısının 182'ye ulaşması dolayısıyla bu problem kişisel gayretlerle çözülemez hale gelmiş ve bu konuda bazı kurumsal girişimlere ihtiyaç duyulmaya başlanılmıştır. Üniversitelerin bu maksatla hazırlamış oldukları tez duyuru bültenleri ise maalesef sürekli olamamış ve beklenen faydayı sağlayamamıştır.⁴ Belli bir bilim dalındaki tezlerle ilgili olarak hazırlanmış bibliyografyalar da devamlılık gösterememiştir.⁵

Maalesef ülkemizde Mısır ve Suudi Arabistan gibi bazı Arap ülkelerinde bile mevcut olan bir tez kayıt merkezi mevcut değildir. Böyle bir merkez kurulabilmesi durumunda yapılmış tezlerin künyelerine kolayca ulaşılabileceği gibi yapılmakta olan tezler de tespit edilebilecek ve aynı konuda mükerrer tez yapılmasının önüne geçilebilecektir. Tezlerle ilgili

.....

aynı konuda belirli bir zaman dilimi içinde hazırlanmış birçok tezin olduğu görülmektedir (bk. *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, Haberler*, Toplu sayı 1990-2005 [2005], s. 26-163). Düzenli yayımlanan bir tez duyuru bülteni olmadıkça araştırmacıların bu tür tekrarlardan kaçınmaları mümkün değildir (İslâm Tarihi ile ilgili konularda yapılan tezlerde düşülen tekrarlar için şu makaleye bakılabilir: Adnan Demircan, "İslâm Tarihi Bilim Dalında Hazırlanan Lisansüstü Tezler, Konuları ve Tez Konusu Belirlenmesinde Karşılaşılan Bazı Sorunlar", *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsiki Dergisi*, III/5 [2005], s. 20-21).

- 3 Bu yolla da tam bir bibliyografik kontrol sağlamak güçtür. 1970'lerde İbrahim Yurt ve Hüseyin T. Sevil'in bu konuda yaptıkları bir ankette, "Sosyal alanlarda memleketimizde yapılan araştırmaları takip ve temin etmekte güçlüklerle karşılaşılıyor musunuz?" sorusuna araştırmacıları % 66'sının "evet", % 11'inin "hayır", % 26'sının ise "bazan" cevabını verdikleri görülmüştür (bk. *Sosyal Alanlarda Türkiye'nin Araştırma Potansiyeli ve Sorunları*, Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1974, s. 119-120).
- 4 İSAM Kütüphanesi'nde bu şekilde hazırlanmış bibliyografyaların zengin bir koleksiyonu mevcuttur.
- 5 Bu konudaki bilebildiğim tek istisna Hatice Aynur'un hazırladığı *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Tezler, Yayınlar, Haberler* adlı çalışmadır. 1991 yılından beri düzenli olarak yayımlanan bu çalışma 1990-2005 yıllarını kapsayan yukarıda zikrettiğimiz toplu sayısıyla daha da faydalı bir hale getirilmiştir.

olarak hazırlanmış bazı bibliyografyalarda bazan daha önce çalışılmış bir konuda yeni bir tez hazırlandığı bazan da aynı anda birkaç araştırmacının aynı konuyu çalıştıkları görülmektedir. Bu da tabiidir ki emek ve kaynak israfına sebebiyet vermektedir.

Araştırmacılara sunduğumuz İSAM Kütüphanesi'nde hazırlanan Türkiye Tezler Veri Tabanı projesinin bir parçası olan bu çalışmanın gayesi hiç olmazsa belli bir alandaki tezlerle ilgili bibliyografik kontrolü sağlamayı kolaylaştırmak ve yukarıda belirttiğimiz olumsuzlukların bundan sonra tekrarını engellemektir. İlk merhalede İlahiyat fakültelerinde, Yüksek İslâm Enstitüsü dönemi de dahil olmak üzere 2000 (dahil) yılına kadar yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bir bibliyografyasını sunmuştuk.⁶ Bu çalışmada tespit edilebildiği kadarıyla doçentlik tezleri de yer almıştır.⁷ İkinci merhalede 2001-2007 yılları arasında yapılan çalışmaların bibliyografyasını yayımladık.⁸ Son olarak da 1953-2010 yılları arasında İlahiyat fakültelerinde yapılan lisans üstü tezleri kapsayan çalışmamızı da araştırmacıların hizmetine sunduk.⁹

Ancak bitirilenlerin yanında yapılmakta olan tez adlarına da ulaşım sağlanmadıkça bibliyografik kontrolün tam anlamıyla gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu konuda da araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla İSAM Kütüphanesi www.isam.org.tr internet adresinden 1953-2017 yılları arasında yapılmakta olan ve tamamlanan İlahiyat tezlerinin duyurulduğu bir veri tabanını istifadeye açmıştır. İlahiyat fakültelerimizde devam etmekte olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bilgileri dekanlıklarımızın, danışman hocalarımızın ve bölüm sekreterlerimizin de katkılarıyla toplanmaya çalışılmakta, veri tabanı güncel tutulmaya devam edilmektedir. Veri tabanında 30 Aralık 2016 tarihi itibarıyla

-
- 6 İsmail E. Erünsal-Fatih Çardaklı-Mustafa Birol Ülker, *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu I (1953-2000)*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008, 472 sayfa.
 - 7 Doçent unvanını alabilmek için belli bir tarihe kadar tez benzeri bir çalışma sunulmaktaydı.
 - 8 İsmail E. Erünsal-Fatih Çardaklı-Mustafa Birol Ülker, *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu II (2001-2007)*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008, 480 sayfa.
 - 9 İsmail E. Erünsal-Fatih Çardaklı-Mustafa Birol Ülker, *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu (1953-2010)*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2012, 1060 sayfa.

19.621 yüksek lisans, doktora ve doçentlik tez künyesi yer almaktadır. Bunlardan 14.831'i yüksek lisans, 4700'ü doktora, 90'ı da doçentlik tezidir. Veri tabanındaki tezlerden 13.328'i tamamlanmıştır.

Yayına hazırladığımız bu ciltte ise 1953-2015 yılları arasında yapılan 13.328 tezin künyesi verilmektedir. Bu tezlerden 74'ü doçentlik, 2900'u doktora ve 10.354'ü de yüksek lisans tezidir. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Din Öğretimi Anabilim Dalı'nda yapılan tezler Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı başlığı altında kataloğa alınmıştır. Ayrıca Marmara Üniversitesi'ne bağlı Ortadoğu ve İslâm Ülkeleri Enstitüsü bünyesinde İlâhiyat Fakültesi öğretim üyelerinin danışmanlığında yapılan tezler de kataloğa dahil edilmiştir. Katalog bu sahada yapılan ilk çalışma olan Neşet Çağatay'ın, "Fütüvvet Müessesesinin Menşei Meselesi" isimli doçentlik çalışmasından dolayı 1953 yılından itibaren başlatılmıştır. Umuyoruz ki bu cildin neşriyle artık aynı konuda mükerrer tez hazırlama riski bir dereceye kadar ortadan kalkmış olacaktır.

Bu bibliyografyanın hazırlanmasında İlâhiyat fakültelerinin büyük katkısı olmuştur. Çeşitli kaynakların taranmasıyla tespit edilen tez listeleri fakültelelere gönderilmiş ve bu listeler tashih, tâdil ve ikmal edilerek kurumumuza iade edilmiştir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ortaya çıkan nihai listeler bir kere daha fakültelelere gönderilerek son bir incelenme yapılması sağlanmıştır. Ayrıca 44 üniversite bünyesinde yapılan 13.328 adet tamamlanan teze ait künyeler YÖK tez veri tabanı üzerinden de kontrol edilmiştir.¹⁰

1953-2015 yıllarını ihtiva eden bu cilt incelendiğinde, İlâhiyat fakültelerince yapılacak ortak bir çalışma ile ortaya çıkan bazı mahzurların giderilmesinin büyük bir önem kazandığı görülecektir. Bu hususta yapılması gerekenleri önem sırasına göre şöyle sıralayabiliriz:

•••••

10 Listeler birçok kere kontrol edilmesine rağmen yine de hatalar mevcut olabilir.

Tez kataloğundaki eksik künye bilgilerinin ve yanlışlıkların kutuphane@isam.org.tr adresine bildirilmesi halinde bu aksaklıklar giderilmeye çalışılacaktır.

1. Mükerrer tez yapılmasının önlenmesi için İlahiyat fakültelerinin, “tezler kataloğu”nun hazırlanmasında yaptıkları katkıları ve sürdürdükleri iş birliğini, yapılmakta olan tezlerin duyurulması amacıyla hazırlanacak duyuru bültenlerinin sürekli ve tam olabilmesi için de arttırarak devam ettirmeleri.
2. Tezlerin adlandırılmalarında fakültelerce müştereken yapılacak bir çalışma sonunda bazı esasların tespit edilmesi.
3. Tezlerin “tez”inin olması ve bunun tezin adına mümkün olduğunca yansıtılması.
4. Standart hale getirilecek özet/*abstract*lardan sonra muhakkak beş-on anahtar kelime verilerek tezlerin içeriğine elektronik ortamın sağladığı imkânlardan yararlanarak daha kolay ulaşılabilmesi.
5. Her üniversitenin sosyal bilimler enstitülerinin tespit ettikleri kurallar da göz önünde bulundurulmak şartıyla tezlerin yazılmasında dikkat edilecek esasların belirlenmesi, bu konuda bir birlik sağlanması ve bir kılavuz hazırlanması.

1953-2015 yılları arasından İlahiyat fakültelerinde yapılan tezleri kapsayan bu ciltte, yazar ve danışman dizininde, katalogda aynı ad ve soyadı taşıyan, ancak farklı kişiler olduğu bilinen müelliflerin ve danışmanların birbirine karıştırılmasını önleyebilmek için addan sonra alt simge kullanılmıştır.

Katalogumuzun bu cildinde de araştırmacıların kolay tarama yapabilmesini temin etmek için İlahiyat fakültelerinde az farklılıklarla uygulanan bölüm ve anabilim dalları uygulamasına uyulmuş ve bu şekilde araştırmacıların çalıştıkları bilim dalında yapılmış tezleri toplu bir halde görmelerine imkân sağlanmıştır. Katalogun sonunda tez hazırlayanların ve danışmanların soyadı esas alınarak alfabetik olarak düzenlenmiş iki dizin (indeks) yer almaktadır. Ayrıca yaklaşık 60.000 konu başlığı verilerek oluşturulan anahtar kelime dizini yardımıyla tezlerin muhtevalarına daha kolay ulaşılabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Katalogumuzda ayrıca tezler üzerinde istatistikî tespitlerde bulunmak isteyenlere kolaylık olması için yıllara ve türlerine, anabilim dallarına ve üniversitelerine göre düzenlenmiş cetveller de yer almaktadır. Bu teşebbüsün tam olarak amacına ulaşabilmesi ancak İlâhiyat fakültelerinin ve fakülte mensuplarının bu projeye destek vermesiyle mümkün olabilecektir. Tez kataloglarımızın incelenerek istifade edilmesi ve katalogu merkeze alan yayımlar yapılması da bizi bundan sonraki çalışmalarımız için teşvik etmektedir.¹¹

Bibliyografyanın hazırlanması aşamasında veri girişi ve kontrolüne katkıda bulunan Recep Yılmaz, Cemil C. Can ve İSAM Kütüphanesi teknik hizmetler servisine, Nuray (Urkaç) Güler, Şengül (Yapar) Sarıtaş, Talha Yayla, Büşra Koçak, Mustafa Gür ve Hüseyin Karaer'e; tashih-redaksiyon-kontrol işlerinde yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Metin Yurdagür, Yrd. Doç. Dr. M. Kâmil Yaşaroğlu, Doç. Dr. Ertuğrul Boynukalın ve Dr. Kenan Yıldız'a, dizinine katkıda bulunan Doç. Dr. M. Cüneyd Kaya, Dr. Mustafa Demiray, Yrd. Doç. Dr. İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel ve Ender Boztürk'e, katalogun düzenlenmesi ve yayına hazır hale getirilmesinde büyük emeği geçen İSAM Bilgi-İşlem Müdürü Ş. Bilal Çavuşoğlu'na katkılarından dolayı teşekkür ederim.

İSAM'ın yürüttüğü bu çalışmanın İlâhiyat Fakültesi öğrencilerinin yapacakları araştırma faaliyetlerini kolaylaştırıp zamanlarını verimli bir şekilde kullanmalarına vesile olacağını umuyorum.

İsmail E. Erünsal

.....

11 Gökhan Sebati Işkın – Yaşar Daşkiran, “İlahiyat Fakülteleri Arap Dili ve Belâğatı Anabilim Dallarında Yapılan Lisansüstü Tezlerle İlgili Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XXXV (2011), s. 46-60; Faruk Tuncer, “Tefsir Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, XIV/26 (2012), s. 149-177; Mehmet Kalkan, “Türkiye’de Dinler Tarihi Çalışmaları (Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri) İstatiksel Analiz: 1959-2013”, *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – III (Edebiyat – Tarih), 14-17 Mayıs 2015, Kütahya*, ed. Hümeysra Dinçer - Ümit Güneş İstanbul: İLEM, 2015, s. 209-220; Halit Özkan (röportaj), “Raşit Küçük ile Türkiye’de Hadis Çalışmaları Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, XI/21 (2013), s. 191-200.

İÇİNDEKİLER*

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü • 23

- Din Eğitimi Anabilim Dalı • 25
- Din Felsefesi Anabilim Dalı • 109
- Din Psikolojisi Anabilim Dalı • 143
- Din Sosyolojisi Anabilim Dalı • 181
- Dinler Tarihi Anabilim Dalı • 247
- Felsefe Tarihi Anabilim Dalı • 303
- İslâm Felsefesi Anabilim Dalı • 313
- Mantık Anabilim Dalı • 359

İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü • 365

- İslâm Tarihi Anabilim Dalı • 367
- Türk Din Müsikisi Anabilim Dalı • 453
- Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı • 465
- Türk İslâm Sanatları Tarihi Anabilim Dalı • 485

Temel İslâm Bilimleri Bölümü • 499

- Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı • 501
- Hadis Anabilim Dalı • 545
- İslâm Hukuku Anabilim Dalı • 629
- İslâm Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı • 743
- Kelâm Anabilim Dalı • 769
- Kur'an Okuma ve Kıraat Anabilim Dalı • 845
- Tasavvuf Anabilim Dalı • 847
- Tefsir Anabilim Dalı • 891

Dizinler

- Yazar Dizini • 1033
- Danışman Dizini • 1155
- Karma Dizin • 1189

.....

* Bölüm ve anabilim dalları sıralaması alfabetiktir.